

*Od Redakcji*¹

Korzystając z zaproszenia Redakcji „Societas/Comunitas”, przedstawiamy rezultat ponaddwuletniej pracy badawczej grona socjologów i pedagogów, którą można by określić jako wielokrotne „oswajanie” i minimalizowanie rozlicznych napięć wynikających z odmiennych odniesień, lektur i stanowisk. Jeden wymiar naszej wspólnej pracy samokształceniowej odnosił się do analizy dzieła późnego Foucaulta i recepcji jego twórczości z tego okresu. Drugim, jakże ważnym, było znalezienie uwspólnionego stanowiska dla przedmiotu analizy, czyli pedagogizacji życia społecznego, a zwłaszcza jej postaci medialnej.

Mało znany w polskiej literaturze naukowej termin „pedagogizacja” odnosi się do ekspansji semantyk pedagogicznych w wielu sferach życia, a także do upowszechniania się przekonania, że przy pomocy prostych wskazówek „obsługi człowieka” możliwe stanie się wyzwolenie i autonomia jednostki. Tym zagadnieniom poświęcone są zawarte w tym tomie teksty. Należy dodać, że jest to pierwsza w polskiej literaturze przedmiotu próba krytycznego oglądu zjawiska pedagogizacji życia społecznego w perspektywie foucaultowskiej rządomyślności.

Najogólniej mówiąc, tematyka zgromadzonych tekstów odnosi się do zagadnienia społecznego wytwarzania podmiotu, szeroko pojmowanej społecznej pedagogii. Jego objaśnienie i ilustracje można znaleźć we wszystkich tekstach zgromadzonych w części tematycznej tego zbioru, w tym także w pierwszych, bezpośrednio omawiających rozwój zjawiska pedagogizacji życia społecznego, jego uwarunkowania i wyodrębniane odmiany (pedagogizacja instytucjonalna oraz pedagogizacja neoliberalna), które – analizowane z punktu widzenia nasyconia dyrektywnością – mogą się charakteryzować przepływem, przenikaniem i falowaniem. Procesualność i przesunięcia widoczne w tym zjawisku minimalizują wrażenie prostego uporządkowania typologicznego i idącą za tym skłonność do opozycyjnego ujmowania odmian pedagogizacji życia społecznego.

Inspiracją do podjęcia tego badania było zaproszenie do współpracy skierowane do pedagogów przez zespół socjologiczny. Jednym z pierwszych argumentów na rzecz wspólnej pracy było dostrzeżenie potężnej dynamiki zjawiska pedagogizacji w polskiej przestrzeni publicznej. Płaszczyznę rzeczową dochodzenia do uwspólnionego stanowiska poprzez dyskusje stanowiła seminaryjna i indywidualna analiza audycji radiowych i telewizyjnych, która pozwoliła na odkrywanie współczesnych odmian pedagogizacji życia spo-

¹ Wprowadzenie odnosi się do części tematycznej tego tomu.

łecznego, ich meandrów, paradoksów, hybrydalności, rozproszenia i wszechobecności oraz powiązań medialnego dyskursu pedagogicznego z dyskursami instytucjonalnymi oraz profesjonalnymi.

Dostrzeżona w tej analizie paradoksalność wskazuje na dość wyraźne objęcie relacjami władzy tych zbiorowości, do których są adresowane komunikaty – pomimo, a w dużej mierze za pomocą retoryki emancypacyjnej, umiejętnie wykorzystującej fragmenty wiedzy naukowej i odniesienia do dyskursu pedagogicznego. Widoczne stało się, że w emancypacyjnym dyskursie medialnym obietnica uwłasnowolnienia (*empowerment*) jednostki przysłania mechanizmy foucaultowskiego „ujarzmienia” (*assujettissement*). Natomiast w analizach związków dyskursów instytucjonalnych i profesjonalnych szczególne miejsce zajmuje stosunek elastycznej normalizacji do sztywnego normowania i obecność obu tych wymiarów w praktyce społecznej oraz wynikających z tego dylematów profesjonalnych.

Z tematyką zeszytu integralnie związana jest dyskusja redakcyjna na temat wychowania do obywatelskości, do której zaprosiliśmy socjologów i pedagogów zajmujących się tym zagadnieniem. Intencją ukierunkowania dyskusji na zagadnienia obywatelskości, edukacji do przejawiania takiej postawy, było pokazanie rewersu medialnych dyskursów emancypacyjnych mieszczących się w zjawisku pedagogizacji życia społecznego, które są zorientowane na indywidualum, jednostkę, jej spełnienie i zaspokojenie. Chodziło więc o zachętę do analizy kontekstu społecznego, uwarunkowań i ewentualnych skutków wynikających ze zderzenia powszechnej, rozproszonej, neoliberalnej pedagogizacji życia społecznego z intencjonalnym oddziaływaniem (wychowaniem) w kierunku kształtowania postaw obywatelskich. Chodziło też o coś więcej niż jedynie o ten *casus*; o podkreślenie dramaturgii wyzwań, jakie związane są z konfrontacją stanowisk właściwych dla emancypacyjnych dyskursów (także medialnych), zawierających wymóg indywidualizmu i wyjątkowości, z tymi, które reprezentują osoby zajmujące się nominalnie i profesjonalnie procesami oddziaływania wychowawczego i kształtowania jednostki ku obywatelskości. Na tym polu pojawia się zagrożenie dla edukacji do obywatelskości, co potwierdzają wypowiedzi uczestników dyskusji, zgodnych co do tego, że niezbędne jest pogłębienie badań krytycznych nad edukacją do obywatelskości, również podejmowaną w perspektywie interdyscyplinarnej.

Niezależnie od problematyki tego zeszytu warto podkreślić jego szczególną cechę, którą jest próba podjęcia pracy badawczej w zespole interdyscyplinarnym. Prezentowane tu analizy wypracowano w toku intensywnych seminariów badawczych dwóch zespołów Uniwersytetu Łódzkiego: Zakładu Badań Komunikacji Społecznej i Katedry Pedagogiki Społecznej, trwają-

cych od stycznia 2011 do czerwca 2013. Czas od czerwca do listopada 2013 roku wypełniony był pracą nad tekstami zgromadzonymi w tym tomie. Przebieg i cele seminarium badawczego, w którym systematycznie uczestniczyło trzynaście osób z obu wspomnianych placówek, ewoluowały. Odnosiło się to między innymi do poszukiwania tych elementów przestrzeni badawczej, które mogły być wyłonione jako wspólne oraz do znalezienia podzielanej przez wszystkich perspektywy odniesień.

Dla części pedagogicznej naszego seminarium „oswajanie” z myślą Foucaulta stanowiło wyzwanie szczególnie trudne, ale i intrygujące, zwłaszcza z uwagi na Foucaultowską koncepcję wytwarzania podmiotu. Spojrzenie z zewnątrz pozwoliło także na zmianę wstępnego, dość schematycznie utrwalonego poglądu na zjawisko pedagogizacji (czyli na uprawiany w Polsce w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku wariant pedagogizacji instytucjonalnej i dyrektywnej). Z pewnością pozostało jeszcze wiele pytań bez odpowiedzi, ale zaletą samą w sobie jest rozpoczęcie interdyscyplinarnej dyskusji na ten temat. Zapoznanie się z bogatą literaturą postfoucaultowską pogłębiło także naszą samoświadomość możliwości zastosowania myśli Foucaulta do innych analiz zjawisk społecznych. Zauważyć należy, że możliwość zbliżenia stanowisk w obu tych wymiarach dostrzegliśmy i zinterioryzowaliśmy dopiero w toku pisania tekstów i pracy nad nimi. Werbalizacja pomogła w mentalnym przyswojeniu odmiennych perspektyw.

Zawarte w tym zeszycie teksty stanowią zatem przykład badań interdyscyplinarnych. Interdyscyplinarność, rozumiana jako przeciwstawienie pluridyscyplinarności, jest bardzo wymagającą cechą badań społecznych. Stosunkowo niewiele mamy przykładów tak prowadzonych badań, które od wszystkich zaangażowanych wymagają „oddania pola”, umiejętności spojrzenia na własną dyscyplinę z zewnątrz, zdystansowania się. Wymagają więc uważności na Innego. Odnosimy wrażenie, że to się nam częściowo udało. Ale ocenią to sami Czytelnicy. Zapraszamy do lektury!

Redaktorzy

